ŠVĖKŠNA

Darius Balsas

Liepų aikštė 25

2012 m. birželio–liepos mėnesiais Švėkšnos miestelyje (Šilutės r.), sklype Liepų aikštėje 25, kuris patenka į saugomą Švėkšnos (17112) teritoriją, buvo atlikti detalieji tyrimai. Tirtas sklypas yra Švėkšnos miestelio centrinėje dalyje, kurioje yra paplatintos gatvės pavidalo aikštė, suformuota iš 4 pagrindinių gatvių sankryžos. Miestelis yra radialinio plano, bet turi ir linijinio plano elementų, išlikusių nuo XVII a. pradžios. Švėkšna pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose paminėta 1509 m. bažnyčios įkūrimo akte. 1526 m. Švėkšnos miestelis buvo užfiksuotas Bernardo Vapovskio sudarytame Žemaitijos kunigaikštystės žemėlapyje. Pagal 1644 m. inventoriaus duomenis, Švėkšna turėjo būti linijinio plano miestelis, kurio senoji dalis išsidėstė į Š nuo Piaunos upelio, „naujo" miestelio teritorija buvo į P nuo upelio, vienoje kelio į Žemaičių Naumiestį pusėje. Po 1732 m. gaisro buvo sumažinta aikštė, kurios krašte, ties dvaro sodybos teritorija susidarė sodybų juosta, atskyrusi aikštę nuo dvaro sodybos, taip susiformavo uždara iš visų pusių pastatais apibrėžta erdvė. Iki gaisro aikštės V kraštas sutapo su dvaro sodybos riba, todėl šioje aikštės pusėje sodybų bent iki XVII a. vidurio nebuvo. Į šią praplėstą aikštės dalį galimai patenka 2012 m tirtas sklypas. XVIII a. pabaigoje labiau išryškėjo gatvė, einanti iš aikštės į R – Gedminaičių kryptimi. Taip pat miestelis plėtėsi ir į P. 1910 m. plane matyti gana tankus miestelio centro užstatymas. Glaudžiausiai pastatai stovėjo aikštės V krašte, nes sodybos tarp parko ir aikštės buvo išsidėsčiusios siaura juosta, o sklypai buvo maži. 1925 m. Švėkšnoje kilo didelis gaisras, sunaikinęs centrinę miestelio dalį. Dauguma sudegusių pastatų buvo statomi ant senųjų pamatų (Miškinis A., *Vakarų Lietuvos miestai ir miest*eliai, t. II, V., 2007, p. 224–255).

2007 m. Švėkšnos miestelio istorinėje dalyje žvalgymus vykdė G. Piličiauskas (žvalgyta 680 m ilgio tranšėja). Tyrinėjimų metu fiksuoti suardyti sluoksniai su XX a. II pusės radiniais (*ATL 2007 metais,* V., 2008, p. 573). 2008 ir 2010 m. Švėkšnos miestelyje vyko žvalgomieji tyrimai (V. Bračiulis). 2008 m. Gediminaičių gatvėje buvo ištirta 20 m^2, žvalgyta 220 m ilgio tranšėja. Fiksuoti XX a. supiltiniai ir neintensyvūs XIX a. kultūriniai sluoksniai, aptiktas XX a. I pusės ar vidurio akmenų grindinys. Rasta XIX–XX a. buitinės keramikos fragmentų. 2010 m. ištirtas 21 m^2 plotas Dariaus ir Girėno, Stanevičiaus, Rugio, J. Maciejausko, Aušros ir Pirties gatvėse. Tyrimų metu fiksuoti tik XX a. kultūriniai sluoksniai (*ATL 2010 metais,* V., 2011, p. 541). 2011 m. atlikti žvalgomieji tyrimai Pavasario ir Pirties gatvėse. Minėtose gatvėse, suprojektuotų trasų tranšėjų vietose, kurių bendras ilgis sudaro 450 m, ištirti 8 2x2 m dydžio šurfai, iš viso 32 m^2 plotas. Ištirtuose šurfuose aptiktas 45–85 cm storio kultūrinis sluoksnis.

2011 m. Liepų aikštės 25 sklypo ŠR dalyje I. Šimkutė atliko detaliuosius tyrimus. 120 m^2 dydžio ištirtame plote buvo užfiksuoti 3 skirtingų laikotarpių užstatymų horizontai – XX a. I pusės, XIX a. ir XVIII a. II pusės. Pirmiausia buvo atidengti XX a. I pusės statyto gyvenamojo namo pamatai, rasta nemažai radinių, rusiškų monetų. Ankstyvesnis XIX a. pastatas stovėjo kiek toliau nuo dabartinės gatvės užstatymo

1 pav. Plotas 2, gylis 65–80 cm. D. Balso nuotr.
Fig. 1. Area 2 at a depth of 65–80 cm

linijos. Ankstyviausias užstatymas datuojamas XVIII a. II puse – rasti du pastato kampai. Giliau buvo fiksuotas 10–20 cm storio XVII a. kultūrinis sluoksnis (*ATL 2010 metais,* V., 2011, p. 427–430).

2012 m. tyrimų metu 215 m^2 dydžio sklype buvo ištirti du plotai – plotas 2 – 108 m^2 ir plotas 3 – 96 m^2. Tyrimų metu rasta XVIII a. II puse ir XX a. datuojamų radinių, iš kurių buvo atrinkta ir inventorinta 401 radinys. Radiniai saugojimui atiduoti į ŠM. Ištirtuose plotuose aptikti 3 horizontai, kurie datuojami XX a. II puse, XIX a. II puse – XX a. pradžia, XVIII a. II puse – XIX a. I puse.

Pirmasis horizontas – tai iki 65 cm storio XX a. II pusės sluoksnis su griuvenomis ir šiukšlėmis. Tirtuose plotuose atidengti 2 pastatai ir paklotas akmeninis grindinys (tarp grindinio akmenų rasta 1965 m. moneta). Plote 2 atidengtas iš lauko riedulių sudėtas akmeninis pamatas (pastato PV dalis). Į ŠV nuo pastato 1 aptiktas dar vieno spėjamo pastato pamato fragmentas. Ploto PV dalyje atidengta akmeninio grindinio dalis, kurio kita dalis buvo rasta plote 2. Šiame horizonte rasta daug radinių – buitinės ir statybinės keramikos fragmentų, stiklo duženų, geležinių fabrikinių vinių, geležinės vielos.

2 pav. Krosnies padas plote 2. D. Balso nuotr.
Fig. 2. The stove pad in area 2

Giliau buvo atidengtas XIX a. II pusės – XX a. pradžios horizontas, kuriam priskirti didelio pastato 3 (turbūt ūkinio) pamatai ir krosnies padas, buvęs pastato viduje (1 pav.). Plote atkasta tik pastato ŠR dalis su 3 patalpo-

mis. Pamatas sudėtas iš lauko akmenų (viena akmenų eilė). Pastato vidinės sienos gale atidengtas molinių plytų klojinys – krosnies padas (2 pav.). Klojinys sudėtas iš stambių rankomis lipdytų plytų, kurios suguldytos ant įžemio. Ant jų sudėti akmenys, tarpai užpildyti plytų duženomis su molio mišiniu, virš šio sluoksnio sudėtas lygus plytų pagrindas.

65–80 cm gylyje užfiksuotas XIX a. I pusės – XVIII a. II pusės horizontas – juodos žemės sluoksnis. Šiam horizontui priskirtos ir įžemyje atidengtos duobės 1–10, susijusios su šiame sklype stovėjusiomis sodybomis.

Liepų Sq. 25

In 2012, two areas: area 2 (108 m^2) and area 3 (96 m^2) were excavated on the 215 m^2 plot at Liepų Sq. 25 in Švėkšna, (Šilutė District, W Lithuania). Three horizons, which date to the second half of the 20th century, the second half of the 19th – early 20th century, the second half of the 18th – first half of the 19th century were discovered in the excavated areas. The foundation of building 3 (a large structure, probably utility in nature) and a stove pad, which was inside the building (Fig. 1) were assigned to the horizon from the second half of the 19th – early 20th century. Clay brick flooring – a stove pad (Fig. 2) was unearthed at the end of the building's interior wall. A horizon from the second half of the 18th – first half of the 19th century: a layer of black soil, was recorded at a depth of 65–80 cm. Pits 1–10, which were unearthed in the sterile soil and are connected with the farmstead that stood on this plot, were assigned to this horizon.

TRAKAI

Ugnius Budvydas

Birutės gatvė 4

2012 m. gegužės–birželio mėnesiais planuojamo atstatyti pastato vietoje Trakuose, Birutės g. 4 atlikti archeologiniai tyrimai. Rekonstruojamas pastatas yra Birutės gatvės R pusėje, sklype, kuris nuo Birutės gatvės žemėja Bernardinų (Lukos) ežero link. Pastatas buvęs „L“ raidės plano, vieno aukšto su prieangiu, P dalyje yra išlikęs rūsys su arkiniais skliautais. Archeologiniai tyrimai pradėti tik KPD sustabdžius savavališkus žemės kasimo darbus, kurių metu mechanizuotai buvo iškastas apie 180 m^2 dydžio plotas. Šioje vietoje žvalgomieji archeologiniai tyrimai buvo vykdyti 2007 m. (žr. *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 373–375), ištirta 11 šurfų. Dalyje jų aptiktas XVII–XIX a. kultūrinis sluoksnis.

2012 m. tyrimų metu rekonstruojamo pastato vietoje papildomai ištirti 3 plotai (2–4; iš viso 222 m^2). Jų paviršiuje buvęs 50–60 cm storio kultūrinis sluoksnis buvo nustumdytas iki tyrimų, paruošiamųjų statybos darbų metu. Išlikęs kultūrinis sluoksnis fiksuotas tik aptiktų rūsių vietose, kur jo storis siekė iki 1,7–1,8 m. Plote 2 įžemio paviršius pasiektas 10–30 cm gylyje nuo žemės paviršiaus (H_{abs} 155,30–155,70 m). Jo P dalyje atsidengė netaisyklingo stačiakampio formos duobė, užpildyta pilka maišyta žeme su žvyringu moliu. Duobė datuojama XVI–XVII a. Dėl taisyklingos formos duobė priminė pusrūsį, tačiau neaptikta jokių rūsiui būdingų konstrukcijų. Pjūvyje duobė stačiakampio formos, dugnas pasiektas 80–85 cm gylyje nuo žemės paviršiaus. Radinių